

Thuróczy Gergely

Rejtővel (szólva) szép az élet

Egy irodalmi pályázat tanulságainak összegezése

mottó:

„...azonfelül nyílt levél az utókorhoz csekélységem elhallgattatása tárgyában is, tehát az írásmű formája nem alkalmazkodik regények vagy esszék törvényeihez.”

(Rejtő Jenő: Az utolsó szó jogán, 1942 körül)

Jelen sorok írójának ötlete volt, hogy maradandó – olvasható és olvasandó! – mód' születése után 113 esztendővel emlékezzünk meg a hivatalosan 1943 januárjában eltűnt íróról. Arra voltunk kíváncsiak: mit jelent a ma emberének Rejtő Jenő tragikus sorsa és kivételes életműve, mennyire élő hagyomány, ihlető forrás, hivatkozási alap a magyar irodalom egyik legnépszerűbb írója (ponyvazseni és ponyvaparodista, pesti kabaréremeklő, a kalandregény megújítója, a nyelvi humor iránymutató csimborasszója etc.)? A kezdeményezést örömmel karolta fel a Napút főszerkesztője, Szondi György, és sem a terjedelem, sem a (külön)díjak terén nem fukarkodott erőforrásaival – ezúton is köszönet érette.

A pályázati kiírás (lásd lejjebb) szándékoltan tette lehetővé, hogy a lehető legszélesebb körben lehessen megfogalmazni az íróval kapcsolatos gondolatokat, élet- és utánérzéseket. A végeredmény – hál' istennek – tarkából a (Pepita Ofélia érintésével) színesbe hajlóra sikeredett. Ennek javát olvashatják tematikus lapszámunkban.

Az összegezés kiindulásaként ragaszkodjunk a mérhető, vagy legalábbis nagy pontossággal megbecsülhető tényekhez. Első körben egy kis statisztika, afféle mini-irodalomszociológia:

56-an küldtek be pályaműve(ke)t, zömmel egy szerző egyfélét (bár akad néhány kivétel, értsd: egy szerző kétfélét, és még véletlenül sem két szerző félfélét...). Tudomásunk szerint mindenki magyarországi illetőségű.

38 férfi és 18 nő (kétharmad-egyharmad arány), ami azért is öröndetes, mert a közfelfogás alapvetően Rejtőt „fiús könyvek” szerzőjének könyveli el. Azonban ímhol az ékes bizonyíték: a hölgyek körében sem elhanyagolható a Rejtő-olvasók/rajongók száma. (Vajon hány „szőke ciklon” pályázott – és hány barna, vörös, fekete, melírozott, kreppelt és ondolált?..)

Bár a felkínált műfajok egzaktt felmérése-megsaccolása meghaladná jelen írás kereteit, az abszolút objektivitást közelítő (de tán el nem érő...) műnemi megoszlás a következő: próza 38 (beleértve az esszéisztikus műveket), vers 14, egyéb/értekező próza 4. Ami rokonságot mutat a Rejtő által műveltekkel: legfőképp elbeszélő volt, de versírással is próbálkozott, valamint kifejezetten értekező, esszéisztikus, filozofikus írásai is fennmaradtak (utóbbiakat ismerik a legkevésbé, lásd pl. a mottó forrását). Ami hiányzik, az az echte drámai, vagy

inkább színpadi művek csoportja (írónk esetében ez bohózat, kabaréjelenet, vígjáték/operett), bár egynémely pörgős-párbeszédés pályázati művet akár ide is sorolhatnánk.

Gyermekkori és a pedagóguspályára visszatekintő emlékezéstől, lábjegyzetelt tudományos értekezésem és kocsmajelenet-pillanatképeken át fiktív hivatalos iratokig és a Rejtő-rokonság megidézéséig ível a szövegröppálya. Nem ritka a szubjektív, vallomásszerű értelmezési attitűd. Valamint – nem meglepő módon – szerfölött sokan éltek az ihlető személyben/műveiben olyannyira gyakori játékosság, vagy épp kifejezetten a Rejtő-stílus utánzásával. Utóbbi többnyire egybeesett a P. Howard-művekben gyakorta feltűnő helyszínek „betessékelésével” (kocsma, kávéház és egyéb csehószabásúak), vagy épp a katonaság/munkaszolgálat (meg)emlegetésével.

Többen éltek a stilisztikai szlenglóláb-kilógattatás adta lehetőséggel. Így aztán szép számmal születtek (zülettek?...) nem csupán „jólfésültre” kerekített mondatok. Egyik-másik olyannyira túllőtt a célon, hogy az átlagolvasó számára érthetetlen kifejezésekbe futhatunk (az már csak hab a tortán, hogy némelyik anakronisztikus – abban az értelemben, hogy maga Rejtő sem értené...). És ugyanez áll imitt-amott a sajátos rejtői helyesírás-paródia ihletett imitálására. Vigyázat – a jelen lapszámomban nem mind(en-14 karátos) hiba az, ami első ránézésre annak látszik!

Talán a versek terén sikeredett leggyengébbre a mezőny, noha – engedjék meg ennyi szubjektivitás a részemről – személyes kedvencem épp egy költemény (amely sajna csupán különdíjban részesült). Ezt nagyobbrészt annak tudom be, hogy a nagyközönség jobbára nem ismeri Rejtő verseit, vagy fiatalkori próbálkozásai esetében inkább – verselményeit. Ha valamit, hát nem ezeket kellene Rejtő esetében ihlető forrásul használni (bár alig hinném, hogy az irodalmi pályázat „klapancialógusai” effélére ragadtatták volna magukat). A kamasz Rejtő versei csupán annyiban érdekesek, hogy segítenek eligazodni ama zezzugos literatúrai úton, amely végső soron a napjainkban is népszerű P. Howardhoz vezetett. Az igazság kedvéért jegyezzük meg: a „kései” (keserű ezt a jelzőt egy 38 éves kort sem megérő emberre vonatkoztatni...) Rejtő költőként sem vallott volna szégyent. Már ha közreadta volna őket – és persze akadnak azóta sem publikált költeményei. Kevés kivétel gyanánt ajánlható a *Különbéke* és a *Sír (a) felirat* (utóbbi szigorúan autentikus szöveggel, lásd Wikipédia!).

15 évestől a nyugdíjasig terjed szerzőink korosztályi listája, és bár erről nincs pontos kimutatásunk, a nagy átlagot a (meggyőződését el nem vesztő...) „munkaképes korosztály”, azaz a középkorúak köre adja. Örvendetes, hogy középkorúak, ill. ifjak is akadnak a pályázók soraiban (mintegy tizedrészt). Ezek szerint nincs még végleg elveszve a világ: igenis akad utánpótlás a „hüvelykujj-nemzedékben”, az ezredforduló táján születettek körében is. A Gutenberg-galaxis felkészült – és részben újratermeli a Rejtő-olvasó diákokat...

Aspiránsaink többsége komolyan vette a pályázati kiírás tematikáját, és csak egy-két esetben küldetett be „konkrétan nem Rejtőről szól, de mivel kedvelem, hát hatott rám, és így aztán biztos áttételesen róla is szól” jellegű írás (kinek nem burnusza, ne húzza magára...). Ugyancsak örömteli mozzanat, hogy javarészt figyelembe vették terjedelmi elvárásunkat (8 ezer leütés – nem, még véletlenül sem nolycegger Fülöp Jimmy-féle törörökös elütés...). Valamint

– sejtetőleg – az írások túlnyomó többsége kimondottan pályázatunk hatására keletkezett (és nem az íróasztal ráncaiban – urambocsá: az interneten – porosodó művekkel próbálkoztak).

Zömmel amatőrök/műkedvelők küldték be pályaműveiket – ami jelen esetben kifejezetten örvendetes, lévén reményeink szerint ha valaki, hát Rejtő igazán mindenkire szól... És persze akadt néhány (az esetek mintegy 10%-ában, a határok elmosódnak) professzionális író is, akik jobbára az irodalmi élet rangos-hivatásos, kanonizált terepein mozognak és publikálnak. (Ez azonban az elbírálás során semminemű előnnyel nem járt.) A hivatásos irodalmárok (kritikusok, irodalomtörténészek) távolmaradása – szórványos kivételektől eltekintve – egyszersmind arra utal, hogy írónk még mindig csak a magyar irodalmi kánon pereméről figyeli a centerhalfok játékát... Noha elfogadtatásának és taníthatóságának a 21. században különösebb akadályja nincs – ráadásképp mintegy 10 esztendeje immáron az emelt(étfas) szintű érettségi vizsgakövetelmény egyik lehetséges tárgya.

Piszok szerencse – ettől cidriztem leginkább –, hogy az aktuálpolitika és egyéb gyorsan avuló, „mainapilag időszerűsleges” textus nem igazán dugta be végtagját a szövegmezőbe (bár, mint tudjuk, minden csak belemagyarázás kérdése...). Ez nem feltétlenül jelenti azt, hogy minden esetben eredményes volt az Örökkévalóság-hajhászás, ám a beküldött írásművek lehetséges tisztelték meg az Írot: emlékéit nem illették hétköznapijaink közéleti csatározásainak sarával. (És meccsoda mázli – a P. Howard-könyvekben annyi kocsmaviador és kaszinóverekedés akad, hogy aki effélére vágyik, válogathat, mint kokasolt tyúk a gender-magban...) Mozgalmas és unatkozásra kevés terepet nyújtó korunkban – a költővel szólván – nem kényszerülünk arra, hogy holmi „hitvány madár gyanánt” fertő sarát szívogatva lődörögjünk (azaz inkább „posvány iszapját szopva éldegéljünk”). És hát nehéz szívvel bár, de ne feledjük: a mozgalmasság nem minden esetben eredményez jótékony izgalmat – Rejtő kora olyannyira „izgalmasra” sikeredett, hogy (számtalan sorstársával egyetemben) idejekorán behalt...

Ez utóbbi szomorú momentum kiemelt léptékben érhető tetten a beküldött darabokban, de már a pályázati kiírásban is nyilvánvalóvá lett: a Napút-féle tematikus lapszám „apropója” Rejtő 75 évvel ezelőtti („nem kerek”) halála. Ezért nem meglepő, hogy sokan az író elhunyt, vagy egyenesen talányos halála kapcsán osztották meg velünk gondolataikat, beszéltek el/rőla, tettek kísérletet [tanyáztak (el)] életművének velős (a Víg Kiloccsantóhoz!) értelmezésére...

A sokrétűségéből eredő Végsően Nyilvánvaló Következtetés (lapos, mint a Föld, de legalább átlátható – vö. a napjainkban elharapózott laposföld-hívők fanatikus burjánzásával): Rejtőt (majd!) mindenki szereti! Korra-nemre, foglalkozásra, műveltségi szintre és irodalmi alakokkal hajlamos azonosulási szintfokozatra való tekintet nélkül! Aki meg nem, az szerencsére nem (ide) pályázott...

A képzőművészeti mezőnyben nagyjából kiegyenlített volt a nemek részvétele: 20 pályázóból 11 nő és 9 férfi.

Mint ahogy minden művészeti, esztétikai stb. értékelés szubjektív – így az előbbieik is. De az irodalomnál tán még szubjektívabb a képzőművészet terepe.

Bírálok:

irodalom:

dr. Veres András irodalomtörténész (Irodalomtudományi Intézet)
Tamási Orosz János költő, kritikus, szerkesztő (Napút)
Thuróczy Gergely irodalmi muzeológus (PIM), Rejtő-kutató

képzőművészet:

Cserkuti Dávid illusztrátor
Varsányi Ferenc rendező

***

Emlékeztetőül a pályázatkiírás szövege:

Rejtő Jenő-pályázat. Irodalom, képzőművészet*mottó:*

– Szerintem az az igazi úriember, aki nem rakja a burgonyát arra a tányérra, amelyből a húst eszi, csak azért, hogy a sült leve összekeveredjen a körettel.

– Ezt nem tudom. Ritkán fordult eddig elő, hogy tányérből ettem volna...

(Rejtő Jenő: A három testőr Afrikában)

„Na Mi Újság, Rejtő Úr?”**Irodalmi-képzőművészeti pályázat P. Howard szellemének elidézésére**

2018 januárjában múlt 75 esztendeje, hogy a magyar irodalom egyik legolvasottabb írója, a Reich néven született Rejtő Jenő (1905–1943), emberhez méltatlan körülmények közt elpusztult. Zsidó származása okán a 2. magyar hadsereg munkaszolgálatosaként a Don-kanyarban veszett nyoma. Életét anekdotákkal kövezett legendák szövik be, a Rejtő-mítosz él és élni (hagyják) akar. S az általa teremtett figurák is önálló létre szenderültek, parodisztikus regényeinek fordulataira mindennapi életünk megannyi (abszurd) eseményében nap mint nap ráismerhetünk. Életmű és szerzője egyaránt kultikus tényezői a magyar kultúrúniverzumnak. A tőle kapkodott idézeteket, a P. Howard-szállóigéket immáron 80 éve cibálja az úri-hölgyi olvasóközönség...

Hatása mérhetetlen és felbecsülhetetlen – és nem csupán a könnyed olvasmányok kedvelői körében. Hisz kocsmalakók és forgalmi rendőrök éppúgy idézik, mint tudósok és politikusok, mondatai valóságos ige-szállókká lettek. És persze ott vannak a művészek – számtalan író ismeri el hatását, mely zenében, színházban, képzőművészetben, gasztronómiában etc. úgyszint tetten érhető.

Elérkezett immáron az idő, hogy a nagy Rejtő-áramlatban számba vegyük, mit adott nekünk: mélézva-vitkozva-rajongva-értetlenkedve, mindezt az irodalom és képzőművészet terepén. Ezennel felkérjük tehát az iránta elkötelezett írástudókat, hogy rövid (max. 4 flekk – 8000 leütés) terjedelemben fogalmazzák meg, mint jelent számukra Rejtő Jenő/P. Howard (esetleg Gibson Lavery). Életkori és műnemi kötöttség nincs: lehet az író méltatása (miniesszé), a Rejtő-jelenség szubjektívan szabatos megfogalmazása, szépirodalmi kísérlet

versben-prózában a Mester magasztalására (ódától az epitáfiumig), vagy épenséggel a „ponyvakirály” írásművészetének problémáit, az olvasó hiányérzteit számba vevő értekezés, műfaj-imitáció, persziflázs etc.

Olyan írásművekre számítunk, amelyek a 8 évtizedes távolságra építve XXI. századi értékítéletet hordoznak, tehát a mai Péhovárd-rajongás (netán patikamerleg-higgadtságú részrehajlás?..) szemléletét tükrözik. Nem utolsó körben a kortárs irodalomtudomány eredményeit is felhasználva, különös tekintettel a Rejtő-opusz utóéletére. Mit jelentett Rejtő Jenő a magas irodalomnak, és mit a ponyvaműfajnak? Mi az, ami avulhatatlan benne, és miért lehetetlen hamisítani?

A képzőművészet úzói pedig kötetlen technikával készített grafikával, festménnyel, képregénnyel, szoborral stb. idézhetik meg Rejtő szellemiségét, életének eseményeit, irodalmi alakjait. Terjedelmi korlát e téren nincs – az észszerű határokat betartva (gondoljunk a folyóiratbéli reprodukálás adta kerekre). Sorozat esetében max. 8 darabból álló kompozíció-füzért fogadunk el.

Olyan személyes alkotásokat várunk Rejtő Jenő életművével kapcsolatban, melyek minden Howard-rajongó érdeklődésére méltán számíthatnak. A leg-sikerültebb pályaműveket a Napút 2018 őszén megjelenő Rejtő-különszámában adjuk közre – illő körettel, kumulatív egyfajta halmazati antológiává terebélyesítve a „citátumok fenegyerekét”. A pályázat elbírálását szakavatott rejtészek (művészek és irodalmárok) vállalták, és az illően stílusos díjazás sem marad el... Mindennek van határa, de mi megkerüljük a csillagos eget!

Pályázati végeredmény

IRODALOM

1. díj: Demeter László
2. díj: Magyary Ágnes
Majoros Sándor
3. díj: Balla Ferenc
Neumann Ottó
Töttös Gábor

Különdíjasok:

Mészáros János
Móritz Mátyás
Palancsa Zsolt
Rózsa Iván
Salánki Anikó
Zborai Krisztina

KÉPZŐMŰVÉSZET

- I. díj: Pászti Péter
  - II. díj: Bohner Ferenc
Fényes András
Szirmai Kitti
  - III. díjat a zsűri nem adott ki
- Különdíjasok:
- Bráder Attila
Hárskúti Dóra
Kelemen Eszter – Edissa
Tóth Helga

A tizenkét díjazott munkái után a zsűri döntésével a pontszámában következő huszonegy alkotó (huszonkét) művét is közli lapszámunk. Ők nevük ábécérendjében követik egymást (80–138. oldal.)

A Rejtő Jenő életműve iránt érdeklődők figyelmébe bízást ajánlhatjuk Thuroczy Gergely összegző munkáit: Az ellopott tragédia. Rejtő Jenő-émlékkötet (2015), ill. A megtalált tragédia. Rejtő Jenő emlékére (2016) (A szerkesztőség)